

IZSÁK ÖT KÖNYVE

– Részletek

IZSÁK ELSŐ KÖNYVE

Hogyan indultam háborúba, győzelmet aratni

1.

Szülőhelyem Kołodec, kicsiny városka, lengyelül *mjasztecko* avagy „helyecske”, a mi nyelvünkön *stetl*, fő és egyetlen utcáján volt a szabóműhelyünk, a *Mode Parisienne*. Kirakata nem volt, az alacsony ablakokra párizsi és bécsi divatlapok oldalait ragasztgattuk. Ezekon elegáns frakkos urak és elragadó bécsi hölgyek pipiskedtek divatos, rózsaszínű ruhákban, de amennyire emlékszem, nálunk egyetlen frakk vagy rózsaszínű női toalett sem készült. Apám leginkább régi, kifakult kaftánokat fordított ki, és amikor a tükör előtt a másodjára is kifordított ruha újnak tetszett, úgy örült, mint egy gyermek. Legalábbis ezt állította félig összeszorított szájával, miközben hihetetlen mennyiségű tűt tartott ajkai között. Jó szabó volt, és itt a helye, hogy megemlítsen kedvenc történetét, hogyan is varrt Őfelsége gárdistájának piros mundért, bár személyesen én soha nem láttam gárdistát a mi Kołodecünkben. Az ügyfél, miközben nagyon elégedetten nézegette magát a tükörben, azt mondta:

– Csak azt nem értem, miért kellett egy egész hónap a mundér megvarrásához, amikor a zsidó Isten az egész világot hat nap alatt teremtette!

– Nézze meg a világot, Tiszt úr, és tekintse meg ezt a gyönyörű mundért! – válaszolta apám.

Nemigen tudom elhinni, hogy ez így megtörtént.

Tizennyolc éves voltam, apámnak segí-

tettem a műhelyben, ünnepekkor, lakodalmakon zsidó dalocskákat nyikorgattam a hegedűn, péntekenként pedig a zsinagóga iskolájában, a mi nyelvünkön Bét Midrásban, válogatott fejezeteket olvastam fel a gyerekeknek a *Tanakh*ból, vagy másképpen Mózes öt könyvéből. Olvasásban még csak jó voltam, de hegedűsként már nem lehetett azt mondani, hogy egy Kogan¹ lettem volna. A legjobb tanárnál, az öreg Elizer Pinkusnál tanultam, béke poraira, finom ember volt és rendkívül nemes viselkedésű. Egyszer azonban nem bírta tovább és azt mondta apámnak:

– Bántódás ne essék, de az önök Icikjének semmi hallása nincs. – Erre az apám haragosan azt válaszolta: – Na és, minek neki a hallás? Ő nem hallgat, hanem hegedűl!

Apámnak igaza volt. Ráérzésre játszottam, vagyis inkább csak nyikorgattam a hegedűt, amit a drága Haim nagybátyámtól a bar micvóm, vagyis a vallási nagykorúságom alkalmából kaptam, a tizenharmadik születésnapomra.

Álmodozó fiú voltam, egészen Bécsig utazgattam ábrándozásaimban, apám, Jákob, vagyis Blumenfeld Jása, nemegyszer fából készült méterrúd segítségével rángatott ki ezekből az édes utazásaimból, úgyhogy egy szempillantás alatt visszakerültem ide Kołodecbe, Drogobics közelében, a varrásra váró kaftánba beleszúrt tű mellé. Álmodozásaimban mindig a divatlapokban látott, lenyűgözően elegáns párizsi frakkot viseltem, a fiákerből pattantam ki, egy gyönyörű rózsaszínű ruhás kisasszonynak is segítettem kiszállni, majd meghajoltam, hogy finom illatú kezét csókkal illessem... de ebben a pillanatban az apám fejbevágot a méterrúddal, így aztán soha nem tudtam meg a történet folytatását, azt sem, hogy ki az a csodálatos kisasszony és miért segítettem le a fiákeréről. Valószínűleg valahol egy moziban láttam ezt a jelenetet.

A moziról jut eszembe. Néha szekéren érkezett Lembergől, tehát Lvovból, mozigépével Weissmann Ljova úr, újságíró, újságtu-

¹ Leonyid Boriszovics Kogan (1924–1982): ukrán zsidó származású szovjet hegedűművész.

lajdonos, aki a saját újságját, a *Jidise Heimatot* árulta. Esténként filmeket vetített Lejbovics Dávid kávéházában. A filmek, helyesebben filmdarabkák, csodálatos távoli világokról szóltak, isteni szép nők lakhelyéről, akik lehunyták a szemüket, mikor a gáláns urak szájon csókolták őket. Mi tudatlanok és éretlenek voltunk, így nem tudtuk fölfogni ezeknek a jeleneteknek varázsát. Arról nem is beszélve, hogy Weissmann úr a hadiállapot miatt ezeket a filmeket isten tudja, honnan szerezte, a felirataik pedig – mivel ezek némafilmek voltak, feliratokkal – dán, flamand, svéd, néha pedig japán vagy más nyelvűek voltak. A Drogobics melletti Kołodeczen senki nem értette ezeket a nyelveket, különösen a japánt. Csak az orosz–török háborúban összekötőként szolgáló Avramcsik postásunk állította, hogy tud törökül, de, pechjére, egyetlen török film sem volt. Emlékszem, egyszer egy elég hosszú darabot néztünk fejfelé, amire valaki fütyülni kezdett megdobogni a lábával, de Weissmann úr mérgesen azt mondta, hogy ez egy ilyen film, és különben is haza akar érní, mielőtt beesteledik. Így a csodálatos hölgyek és urak fejfelé csókoltak, ami elég szórakoztató volt. Néha, ha katonai híradókat mutatott, akkor Weissmann Ljova patetikusan kommentálta.

– Legyőzhetetlen hadseregünk feltartóztathatatlanul nyomul előre!

Mindegy volt, hogy milyen irányba mozgottak a katonák, jobbról balra vagy balról jobbra, jöttek felénk vagy távolodtak, a kommentár ugyanaz volt. Legyőzhetetlen hadseregünk feltartóztathatatlanul nyomul előre! Később jöttem rá a törvényszerűségekre. Weissmann úr mindig akkor mondta ezt, amikor a vetítésre Wojtek rendőrfőnök úr is benézett.

A vetítéshez hasonló kulturális eseményekre a kołodeci lányok is eljöttek. A mieink – zsidók –, lengyelek és ukránok. El kell mondanom neked, közösen éltünk, nem választott el bennünket a vallás, a nemzetiség, de azért mi a mieinknek udvaroltunk, különben vagy az ő anyukája nézett ránk ferdén, vagy a mi apáink jegyezték meg nyersen, hogy ne legyenek illúzióink, úgysem engedik meg, hogy ne zsidó lányt vegyünk el. Ennek

kapcsán mindig a frissen kikeresztelkedett Goldberg bankár történetét mesélgettük, aki férjhez adta lányát a szintén kikeresztelkedett Silberstein gyáros fiához és kijelentette:

– Mindig egy ilyen gazdag, szimpatikus, keresztény zsidó családból való fiatalembert szerettem volna vejemnek!

Ez föltehetőleg vicc, hisz a valóság messze nem ilyen volt és Kołodeczen nem voltak bankárok vagy gyárosok, épp ellenkezőleg. De a moziról volt szó, s azoknak a távoli, messés világoknak a lakóiról, akiknek, úgy tűnt, nem volt más gondjuk, mint pezsgőt inni és csókoltózni. Egy ilyen filmjelenet alatt, mikor a filmvásznon – ami egy asztalterítő volt, és a kávéfolt hol a hölgy, hol a gavallér fejére került – a hölgy szája csókra nyílt, én önkéntelenül kinyújtottam a kezem és forró tenyereembe vettem Sára kezecskéjét. Sára Bendavid Sámuel rabbink testvére volt. Ő nem reagált, tágra nyílt szemmel nézte a filmet, majd a színésznővel együtt hunyta le a szemét, én pedig hozzáhajoltam és lángoló ajkaimmal leheletfinoman megérintettem a száját. Ez csak egy pillanatig tartott, mivel Sára megérezte, hogy én vagyok ez, s nem az, akit a vetítővásznon lát, felháborodva rám nézett és lekevert egy jókora pofont. Egyesek nevettek, mások fütyültek, de abban a pillanatban Wojtek úr, a rendőrfőnök kukkantott be a kávéházba, Weissmann úr pedig, aki épp kicsit elbóbiskolt, felriadt és kijelentette: „Legyőzhetetlen hadseregünk feltartóztathatatlanul nyomul előre!” Röviden: bizony nem jött össze, sem a rózsaszínű toalettbe öltözött fiákeres hölgygel, sem Sárával!

Weissmann Ljova úr izgalmas filmes estjein kívül a sábeszt élveztem, a zsidók szent szombat estéjét, és nem csak azért, mert a következő napon nem kellett dolgozni. Szerettem, ahogy a család összegyűlt az ünnepi asztal körül, tisztán, megfésülködve, anyám két kezével frissen vasalt, fehér, házilag készült vászoningben. Apám, én, Klára nővérem, Szabetaj Kranz, a vőlegénye, aki segédgyógyszerész volt Lvovban és mi nagyon büszkék voltunk rá, és Haim nagybátyám. Meghallgattuk apám Adonájt dicsőítő rövid imáját, majd következett a még meleg, friss

kenyér ünnepélyes megtörése. A hétkarú réz menórában égtek a gyertyák, és egész Kołodecet béke borította. Azon az estén a keresztények is csöndesek voltak. Nem hallatszott a szokásos részeg danolás, a lengyel verekedések félreismerhetetlen ricsaja; de ha te nem vagy zsidó, biztosan azt gondolod, hogy nálunk a szombat este szombaton van. Ó, de-hogy! Van egyáltalán valami a zsidóknál, ami olyan, mint a többi embernél? Akkor ne csodálkozz, hogy a mi szombat esténk, becszóra, pénteken van!

Aztán az egész következő napon, a sábeszi naplementéig, a zsidók semmit nem dolgoznak, még a legszegényebbek is élvezik, és teli tüdővel lélegzik be az örömteli, mély, szombati békét. Egyesek beugranak a zsinagógába imádkozni az Örökkévalóhoz, kissé ingadozva, aprókat hajlongva hosszan és álmodozva imádkoznak az ismeretlen óhéber strófák ritmusára, mások csak ímmel-ámmal, majd kimennek a főutcára sétálgatni, világot látni. Találkozáskor bécsi szokás szerint kalapot emelnek, fontoskodóan, sőt ünnepélyesen bólintanak, mintha tizenkét évig nem látták volna egymást, és mintha nem tegnap verekedtek volna össze azon, hogy az egyik tyúkjai bementek a másik kertjébe. Az asszonyok szívélyesen üdvözlik egymást. *Sabat salom*, tehát békét – és valóban minden csendes, békés. Ezen a napon elfelejted, hogy újból hallani az oroszországi kozák pogromokról,² hogy tartozol a fűszeresnek nem is tudni, mennyivel, hogy a lovad sántikál és hogy mindezek a dolgok nem jót jelentenek. Talán tudod, az egész szombati béke alatt bűn bármit is dolgozni, tüzet rakni, sőt még dohányozni is. Mondják, ősi időkben ezért halálbüntetés járt, később azonban bizonyos humánus gondolatok kifejlődésével a halálos ítéletet eltörölték, helyette a vétket bűnné nyilvánították, s mint ilyennek, a túlvilágon beláthatatlan következményei lehetnek.

Így vagy úgy, nem dicsekszem, de ez a pihenőnap az ősi zsidók kiváló találmánya. Addig senkinek nem jutott eszébe, hogy

a hét egy napján ne kelljen dolgozni. Az én elődeim olyan erőteljesen vezették be ezt az újításukat, hogy még a Teremtőt is rábírták, hogy sebtében, hat nap alatt végezze el a munkáját és a hetedikén, mint egy rendes zsidó, pihenjen. A *hetedik nap* mély és bölcs értelmét csak akkor érted meg, ha azt is hozzáteszem, hogy sábeszkor tilos és förtelmes bűnnek számít pénzt érinteni, akár csak valami tisztátalan, ördögi dolgot – annak ellenére, hogy az utóbbi időben a zsidóknak erről nem egészen ez a véleményük. Erről még egy vicc is van, te biztosan ismered, de mégis elmesélem.

Két szomszédos városkából származó zsidó vitatkozott, hogy melyikük rabbijának erősebb a szellemi kapcsolata Istennel, és ennek következtében melyikük képes nagyobb csodákat tenni.

– Természetesen a miénk, és én be is bizonyítom – mondta az egyik. – Múlt sábeszkor a rabbink a zsinagóga felé indult, de képzeld el, úgy ömlött az eső, mintha dézsából öntötték volna. A rabbinak volt esernyője, de hogyan nyissa ki, hiszen szombaton minden munka tilos! Égre emelte a szemét, Hasém³ azonnal megértette, és nem fogod elhinni, csodát tett. Jobbról eső, balról eső, középpütt pedig egy száraz folyosó egész a zsinagógáig! Na, mit szólsz hozzá?

– Szólok, bizony, de nem akármit! Múlt sábeszkor a mi rabbink az ima után hazafelé ment, és mit lát az úton? Egy százdolláros bankót. Na most hogyan vegye föl, ha pénzhez érni bűn? Felnézett az égre, Hasém azonnal megértette, és csodát tett: balra szombat, jobbra szombat, középen csütörtök!

Apropó, csütörtök! Az 1918-as év első csütörtökén fél tizenegykor történt valami, amit „az élet nagy pillanatának” vagy „történelmi pillanatnak” lehetne nevezni. Ebben az úgynevezett történelmi pillanatban apám, Blumenfeld Jákob éppen méretet vett Wojtek rendőrfőnök mundérjának jobb ujjára, valószínűleg valami javítás céljából. Haim nagybátyám, akit Heimleként ismertek, az asztalon ült és dohányzott, semmirekellő, bohém, de nagyon jó ember volt, az egyetlen

² Spontán, szervezetlen, de gyakran tudatosan gerjesztett, politikai erők által támogatott erőszakos akció a társadalom egyes csoportjai ellen; jelentése: pusztítás. (A ford.)

³ A Név, a kimondhatatlan הויה. (A szerk.)

a rokonságban, aki egészen Bécsig jutott, és nem is egyszer! Én pedig bámészkodtam, de úgy tettem, mintha dolgoznék, és pontosan ebben a pillanatban belépett, vagy inkább le szállt a műhelybe – mert a *Mode Parisienne* három lépcsővel lejjebb volt az utca szintjénél – Avramcsik, a postás, kezében sárga cédulával.

– Nagy hírt hoztam önöknek! – mondta Avramcsik.

– Jót vagy rosszat? – kérdezte apám öszszeszorult szívvel, gombostűkkel a szájában. Avramcsik zavartan tekintett hol a sárga cédulára, hol a rendőrfőnök úrra, és világos volt, hogy nem tudja eldönteni, jó-e a hír vagy rossz. Akkor Pan Wojtek, ahogy a katonai közleményekben mondják, magához ragadta a kezdeményezést, kikapta Avramcsik kezéből az értesítést. Elolvasta és értékelte:

– Jó! A fiadat, Blumenfeld Izsák Jákobot az Osztrák–Magyar Hadsereg zászlaja alá mozgósították, és pontosan hét nappal ennek a behívónak a kézhezvétele után köteles megjelenni... stb. stb. Gratulálok!

– De hát ő még majdnem gyerek... – mormolta apám.

– Őfelsége tökéletesen tudja, hogy gyerek vagy igazi férfi! Emellett a gyerekek nem csókolnak hölgyeket a filmszeánsz sötétsége alatt!

– Te ezt tetted? – kérdezte szigorúan apám.

– Nem akartam – mondtam, és ez volt az igazság. Apám egy szimbolikus pofont adott, nyilván azért, hogy jó benyomást keltsen a rendőrfőnök úrbán. „Nesze, megleckéztetlek Pan Wojtek előtt!” Jó, mondtam magamban.

– És... hát... nem lehetne... valami szíve légtelenséggel kapcsolatos, vagy valami hasonló...

– Nem, nem! – vágta rá Pan Wojtek. – Elég legyen ezekből a zsidó ravaszkodásokból! A Hazának szüksége van rá! Ebben a pillanatban, amikor a győzelem soha nem volt közelebb!

– Közelebb? Kihez? – kérdezte Heimle nagybácsikám óriási kíváncsisággal. A rendőrfőnök válasza nyitotta száját, majd elgondolkodott és kissé később azt mondta:

– A kérdés még tisztázódik.

– És egyébként jó lesz a zsidóknak? – kérdezte anyám aggódalmasan, aki hirtelen megjelent a konyhánk felé vezető felső lépcsőn, ahonnan a borscs finom illata áradt.

– Milyen értelemben, Rebeka asszony? – kérdezte a rendőrfőnök.

– A frontok helyzetére értem.

– Jó nekünk.

– Nekünk? – kérdezte csodálkozva Heimle bácsi.

– „Nekünk” – mondtam –, és nem nektek!

Mindenki tudta, hogy Pan Wojtek lengyel, és a „nekünk”, „nektek”, valamint „nekik” fogalmai az Osztrák–Magyar Monarchiában amúgy kissé ingoványos, kényes területek, amelyek tisztázásába a zsidóknak nem volt tanácsos belekeveredniük. Ezért nézett aztán össze a nagybátyám és az apám, majd bölcsen egymás felé bólintottak és egyszerre azt mondták:

– Igen, így van.

Az volt a benyomásom, hogy semmi nincs így.

(...)

7.

Tárgyév május 12-én, a laktanya letaposott udvarán sorakoztunk, még civilben, a lábunknál kis bőröndökkel. Már nem voltunk ugyanazok. Nem a mi kedves Galiciánk városi és falusi, ismerős és ismeretlen fiai, lengyelek, ukránok, zsidók és Isten tudja még, milyenek, hanem Őfelsége zászlaja alá behívott újoncok. A sor végén, kissé oldalt, ugyanúgy lábukhoz tett bőröndökkel, ott álltak a behívott katonai lelkészek. Mivel ismered a birodalmunk isteni keveredését, talán elhiszed nekem, hogy szerintem csak egy tibeti láma hiányzott. A zászlókkal és zöld ágakkal díszített kis színpadra a fúvószenekar mellé fölment egy százados, később megtudtuk, Schauer Alfréd százados volt, Frédi, ahogy később hívtuk. Az oldalszakkála és a bajusza pont olyan volt, mint a Ferenc Jóskáé. Akkoriban minden tiszt igyekezett császár apánkra hasonlítani, és ebben

volt valami megható. Ő természetesen bunkó volt, na nem a Ferenc József-re gondolok, hanem a századosra, de hiszen ez természetes. Ha nem ilyenek született volna, orvos vagy főttvirslis-kereskedő lett volna, vagy, ami még kevésbé valószínű, teheneket legeltetett volna a folyócskánk mellett.

– Fiúk! – kiáltotta Schauer százados. – Hamarosan megvalósul hősi ábrándotok, vitézi harcban ontjátok véretek császáruk dicsőségére, és drága hazánk győzelme érdekében hagyjátok ott csontjaitokat a harc dicső mezén. Hurrá!

Hogy az igazat megvalljam neked, soha nem ábrándoztam bárkiért is otthagyni a csontjaimat. Az őrmester olyan módon szeretettel megcsipkedni az arcunkat, hogy az belekékült, emellett (ezért kereszteltük Zuckerlnek, azaz Cukorkának) gonosz szenvedéllyel folyton azt mondta:

– Bist du aber süß! – Ez nagyjából annyit

jelentett, hogy már megutált. Ez az őrmester annyira figyelte, hogy a sorok között mindenki kellő lelkesedéssel kiáltja-e a hurrát, hogy még a torkunkba is belelátott. Ezután Schauer Frédi bizalmasan közölte, hogy a fronton a dolgok a jónál is jobban mennek, a győzelem soha nem volt biztosabb, és ránk vár az a dicsőség, hogy szuronyunk hegyén elhozzuk azt. A katonai tervezéshez nem érttek, de nem volt eléggé világos, hogyan hozzuk el szuronyaink hegyén a győzelmet, ha előbb, az ábrándjaink szerint, a vitézi harcban otthagyjuk a csontjainkat, és így tovább. Ez egyértelműen hazafias költői kép volt, ahogyan drága Heimle nagybátyám mondta volna. Hogy akkor gondoltam így, vagy ezek már a mostani gondolataim, nem tudom. Nem akarom magamat utólag okos fiatalembernek mutatni, hiszen nem sokkal később, az első és a következő világháborúban, elég sok heringfejet megettem, ezáltal viszont a

hazafias felhívásokkal is többé-kevésbé tisztába jöttem.

Ismered a mesét a heringekről? Utazott a vonaton egy lengyel és egy zsidó. A lengyel kinyitotta a kosarát és egy kövér tyúkocskát kezdett falatozni, a zsidó pedig, utolsó szegény, kenyeret, meg a világ legolcsóbb ételét, sós heringfejet evett. Kérdezte a lengyel:

– Ti, zsidók, miért esztek olyan sok heringfejet?

– Attól nagyon okosak leszünk – mondta a zsidó.

– Tényleg? Akkor adj el nekem néhányat!

A zsidó eladta a fejeket, az meg megette. Utána a lengyel megkérdezte:

– Hát te miért kértél egy rubelt fejenként, amikor egy egész kiló kerül fél rubelbe?

– Na látod – mondta a zsidó –, máris kezdsz okosabb lenni.

Tehát az a véleményem, hogy a bölcsesség az élettapasztalattal jön, vagyis az elfogyasztott heringfejek mennyiségével... érted, mire gondolok?

Telt-múlt az idő, közben a szuronyharcot tanultuk. Hat-hat! Feküdj a sárba! Felállni! Lefeküdni! Felállni! Szégyellem kimondani, hogy ez a Cukorka őrmester hányszor jött egyenesen hozzám, mert ennek a bajszos pulykának még a seggén is szeme volt, kékre csipkedte az arcomat és közben azt mondta:

– Bist du aber süß! Gyakoroljuk csak külön! Feküdj! Fel! Feküdj! Fel! – És így tovább.

A szakaszunkból tíz zsidó fiú ült körben, középen, Tórával a kezében, Bendavid Sámuel rabbi helyezkedett el. A konyha mögött, a legtávolabbi kerítés előtti területen voltunk, ahol két arasznyi, még le nem taposott fű zöldellt. A rabbi kicsit furcsán nézett ki az egyenruhájában. Váll-lap helyett Dávid-csillag volt a mellén, ebben különbözött tőlünk, és ez mutatta, hogy ő katonai rabbi. Ez nagy privilégium volt a laktanyában. Akkor még nem tudtuk, hogy később majdnem minden európai zsidónak ilyen privilégiuma lesz, és mi is megérjük még a sárga csillagot a mellünkön, de ez, mint már mondtam, később következik be, a távoli szép jövőben, ahogy az írók fejezik ki magukat. Ültünk tehát a

fűvön, a katonák mosakodtak a csapoknál, a csajkák zörögtek, a naplemente szép volt, csendes és vörös.

– Minden ostobaság – mondta Sámuel rabbi –, ostobaságok ostobasága és csak ostobaság. Kérdezlek benneteket, miért vagyok itt? Hogyan irányítsalak benneteket, hogyan gondoskodjam a lelketekről, hogyha elestek, hogy a fényességes Urunkhoz, Istenünkhöz jussatok, örök dicsőség néki? Ugyanezt teszi a kollégáim, a katolikusok, az adventisták, a protestánsok, a szombatosok, a görögkeletiek, meg a muzulmánok, a császáruk tiszteletére és a saját istenük dicsőségére. Mi ennek az értelme, kérdezlek benneteket? Mert tudom, a frontvonalon túl is van rabbi kollégám, aki a mieinket irányítja, hogy harcoljanak ellenetek, hogy megöljenek benneteket az ő császáruk és a Név becsületére, örök dicsőség néki. De ki mondja meg nekem, hogy ők a mieink, vagy nem a mieink? Egyszer vége lesz a háborúnak, és az ekék újra szántanak Európa-szerte és a mezőkön a testek fehérlő csontjait ássák majd ki, a mieink és nem a mieink csontjait, és addigra már senki nem fogja tudni, ki melyik Istenért és melyik császárért esett el. Mondják, hogy drága Hazánk, Ausztria–Magyarország eddig, írd és mondd, másfél millió embert áldozott és veszített el. Ez nemcsak egy és fél millió fiataalt jelent, aki már soha nem megy haza, de egy és fél millió anyát is, aki hiába vár a porták ajtajánál, és egy és fél millió menyecskét, aki nem fog megfoganni és szülni a békében. És kérdezlek benneteket – יהיה nem látja mindezt? Vagy bóbiskol, és az orrát piszkálja? Vagy יהיה is, dicsőség legyen a nevének örökkön örökké, egy szenilis vénember, aki arra büszke, hogy az ő dicsőségére emberek hálnak meg? Nem tudom, testvéreim, nem tudok erre válaszolni. Mindenesetre, gondolom, ha az Örökkévalónak lennének ablakai, már régen be kellett volna törni azokat!

A rabbi becsapta a nyitott imakönyvet és hozzátette:

– Ezzel a *Humás* szombati olvasása befejeződött, ámen, szabat salom mindenkinek.

Úgy tűnt, könnyes volt a szeme. Ilyen átéléssel soha nem mondott még beszédet.

8.

Így folytak a napok. Cukorka őrmester éles tekintete és a ritkán feltűnő Schauer Alfréd százados bölcs vezetése alatt készültünk a Nagy Pillanatra, amikor a frontvonalra küldenek bennünket és dörgő hurrázással beledöfjük szuronyunkat a kétszínű és alávaló ellenség mellébe. És azok, akik közülünk nem hagyják ott a csontjaikat, szuronyaikon elhosszítják a győzelmet a hálás Hazának és így tovább... De mint mindenütt, minden laktanyában, van egy másik laktanya is. Az egyik egyáltalán nem hasonlít a másikra. Az elsőben ütemre kell menetelni, vezényszavakat ordítózni, szolgálatot kell tenni, fegyvert tisztítani, tetveket gőzölni, ízetlen gulyással teli kondérokot cipelni, értelmetlen guggolások miatt szétrepedt uniformisokat megvarrni. A másik laktanya a gyengédség hona. Itt írják és olvassák a levélkéket, mutogatják egymásnak a kedves fényképét, tágra nyitott, mennyezetre révedt szemmel álmodoznak az otthonról, a testvérkéiről, a teheneikről és leginkább – amit egy ilyen harcos ezrednél, mint a miénk kimondani is szégyen – a háború végéről. Megjegyzem, tulajdonképpen számunkra ez még el sem kezdődött.

Az elgyengülés legfőbb helye, vagy, mondjam azt, székhelye, a latrina volt. Hosszú, meszelt barakk a gyakorlótér végén, ahol, magasan a guggolóhelyek fölött, szellőzőnyílásokhoz hasonló ablakocsák voltak, melyeken, a harántgerendára lépve, ki tudtál nézni. Kint pedig a szemben lévő járdán gyűltek össze az anyák és a menyecskék. Kiáltások hallatszottak:

– Sok üdvözlés Jóskától, kéri, írd neki!

– Szükséged van valamire?

Sok más hasonló, nem túl fontos, ám a katonaszívnek kedves hír és kérdés hangzik el. Ha szemből, a latrina ablaksorán járatod végig a tekintetedet, elgyengült, sírásra kész katonarcokat láthatsz, szerelemmel vagy aggodalommal teli tekinteteket, a lent állóknak hangtalanul csókokat küldő ajkakat. Mintha sajnálatra méltó emberekről készült portrékat látnál egy képtár falán, csak épp ablakkeretben. Belülről nézve egy másik va-

lóságot láthatsz: sok meztelen katonafeneket, leeresztett nadrágokkal. Ez volt, úgy mond, a készültség arra az esetre, ha Cukorka őrmester időközben benézne. Emiatt, illetve hogy az ellenséges hátbatámadást elkerüljük, az ajtóban otthagytunk egy ügyeletest. Elég volt, ha kimondta a riadójelet: „Cukorka!” – egy szempillantás alatt mindenki újra guggolt, ahogy minden vonatkozásban fegyelmezett harci egységhez illik. Az őrmester benézett, végigmérte a sort és mindig ugyanazt mondta:

– Gyorsabban! Ne tüymörögj, ez nem szanatórium!

Így láthattuk egymást Sárával is. Ő is ott állt, szemben testvérével, Bendavid Sámuel rabbival – a rabbi tisztí kiváltsága miatt ki-mehetett. Néztük egymást, Sárát földöntúli szépségnek láttam azzal a nagy, mandulavágású szürkészöld szemével, nehéz copfba kötött göndör fekete hajával. Ilyenek lehettek az ógalileai időkben Izráel leányai, ott fésülték a hajukat a Genezáreti-tó holdvilág-tükreben, amelynek mélyéből ezüst hullámocskákban nézett vissza az Örökkévaló Szeme.

– Hogy vagy? – kérdezte Sára.

– Jól. – mondtam. – És te?

Mosolyogva emelte meg a vállát. A beszéd természetesen nem ment. Nem vagyok azok közül való, akik minden helyzetben tudják, mit kell mondani egy lánynak. A rabbi tapintatosan így szólt:

– Átugrok a kocsmába cigarettáért.

Egyedül maradtunk, bár az „egyedül” egy egész sor anyukát, nagypapát és testvért jelentett az ablakokban álló katonaportré-gyűjtemény alatt, ahol mindenki kiabál, és azt is megtudják, hogy megellett-e már a tehén.

– Vigyázz magadra! – mondta.

– Vigyázzok – mondtam.

– Csak lenne már mindennek vége és jönnének vissza!

– Bárcsak így lenne! – mondtam. Hosszabb hallgatás után csak annyit mondott:

– Megvárlak!

– Jó – mondtam.

Aki ezt megérti, az megérezheti, hogy ezekben a szavakban, a szüneteiben ott van elrejtve Salamon *Sir hasirimje*. Az énekek éneke,

a világ minden gyengédsége, költészete, a világ egészének összes zenéje. A földkerekség összes évezredek alatt kitalált, körmönfontan szemérmes gondolata az egyetlen szóról, a szerelemről, hogy mindent és mindenkor kifejezhessen. Véletlenül se hatódj meg és Isten ne adja, hogy elsírd magad! Nézz be a latrinába, ahol meglátsz engem letolt gatyával, és akkor minden salamoni líraiságod menten elpárolog.

9.

Megint sorakoztunk, de már nem az a korábbi rendetlen banda voltunk, hanem a Bátor Szakas, ahol Schauer százados élvezettel járatta a tekintetét a sorokon. Hátratett kézzel sétálgatva mondta, hogy a haza bátor hőstetteket vár tőlünk. Holnap jön el az a nagy nap, amikor a frontra irányítanak bennünket. Már látja a babérkoszorúkat a fejünk körül, mondotta. Mindig szerettem adni

a hülyét, ezért megtapogattam a fejemet. Nem volt ott semmilyen babérkoszorú. Cukorka őrmester vészjóslón sziszegte: – Blumenfeld sorkatona! – Jelen, kiáltottam és haptákba vágтам magam.

Reggel, trombitaszó. Mától kezdve csak a harci trombitákat, és ha az Isten is úgy akarja, a győzelmi trombitákat hallhatjuk majd. Teljes harcckészültségben és teljes menetfelszerelésben – hátizsák, sisak, gázálarc, összehajtott takaró és alumínium csajka – ültünk a poros gyakorlótéren a gúlákba rakott pusokák mellett, és ittuk az utolsó teánkat. Mellettem Bendavid Sámuel rabbink ült.

– Sápadt vagy – mondta.

– Félek – mondtam.

– Végül is férfi vagy. Félni szégyen – mondta.

– Görcsöl a gyomrom – mondtam.

– A félelemtől van. Menj, megkönnyebbülsz! – Felálltam, körülnéztem, Cukorka ott volt.

– Őrmester úr, kérek engedélyt jelenteni.

Fáj a hasam, kérek engedélyt elmenni.

– Futás és semmi totojázás, ez nem szanatórium!

Elfutottam a fehérre meszelt barakkhoz, és amíg a gatyámat letoltam, hallottam, hogy valaki az utcáról kiabál:

– Hé, van ott katona? Hé, van ott valaki?

Felmásztam a gerendára, kinéztem. Szemben idős, keménykalapos úr állt esernyővel.

– Mi van? – kérdeztem.

– Vége a háborúnak, elveszítettük!

Magyar akcentussal mondta és nem tűnt túlságosan elkeseredettnak.

– Éppen most közölték, hogy tűzszünetet kötöttek.

Ebben a pillanatban trombita harsant és a katonák sorakozni kezdtek. Zúrzavar támadt, parancsok repkedtek: *Első szakasz, sorakozz!* Első, második, harmadik és így tovább. Ebben a minden hadsereg számára úgymond ünnepi pillanatban a nadrágomat fogva futottam a tér felé.

– A háborúnak v-é-é-g-e-e! – kiáltottam. Felemeltem a kezeimet, mire a nadrágom lecsúszott. Az őrmester mint egy óriási, szörnű viharfelhő közeledett felém.

– Blumenfeld sorkatona, vigyázz! Mit pozírozol?

Nem könnyű egyszerre tisztelni, vigyázzban állni és fogni a nadrágot.

– A háborúnak vége, őrmester úr. Éppen most közölték.

A gondolat lassan hatolt be agyának sötét és ismeretlen kanyarulataiba.

– Ez biztos?

– Egészen biztos, őrmester úr.

Arca felragyogott.

– Tehát győztünk?

Most én ragyogtam fel.

– Nem, őrmester úr. Elveszítettük.

Ő megint elgondolkodott, majd megcsípte az arcomat, azzal a halálos csippentésével.

– Bist du aber süß! Szeretem a zsidókat, egy napon valami nagyot tesztek értük!

Férfinak bizonyult, megtartotta a szavát. Sok évvel később a flössenbürg-oberpfalzi táborban Sturmführerként találkoztunk vele.

SZTOJCSEV Stefán fordítása

Beszédes István

HEXAÉDER, MAGÁT HALÁLRA ÖLELŐ

Tiltott Paradicsomok birtoklói.
Kolibri zümmög árnyékukban.
Esőerdő nő ki testüregükből.
Bálványfát nyeltek.

Elárulja őket folyton az Éden.
Magas teraszokra hiába bújnak.
Egy éjszaka alatt a kertek
hatalmas zöld zászlót bontanak.
Ellenséges légierőknek
tűzfalról egy gyalogakác-lomb
kibuggyan.

Lelkük színdús gyümölcsösei
sorvirágoznak rozsdás csatornában.
Ha unják már kissé a belső ellenállást,
szirmot szítálnak a szürke sztrádára
a magasból.

Ha végül lelepleződik körülöttük a börtön,
egy éjszaka alatt teljesen kitölti
ág és gyökér a pincecellát.
Kijönni már nem lehet, csak úgy,
ha róluk a falakat egy daru,
vagy valami *deus ex machina* lefejt,
s meztelen marad a szabályos hexaéder,
magát halálra ölelő növényi csontváz-
kocka.

Valaki míg fuldoklott,
végezetül egy-két megszenvedett
utolsó természettel üzent.

Hogyha e gyümölcsbe harap a vallató,
ha majd e húsba te is úgy haraptál,
megszólít hirtelen a nektár,
és földbe gyökerezik
a lábad.